

свою небесною заступницею обрала Богородицю, наділяючи її образ рисами української жінки. Іконографія Богоматері найбільше розроблена, найрізноманітніша, що відповідає етнокультурним особливостям ушанування її заporожцями, як «під покровом Богоматері... не боялися ні ворожого вогню, ні грізної стихії». У вигляді «козацьких Покров» спонтанно в іконолісії козацької доби виникає так звана «захисна тема», провідною в якій був образ жінки під сигнатурою Пресвятої Діви Марії. В Україні виникають церкви на честь Покрови Богородиці, яка стає символом і покровителькою козацького війська. До кінця XVII ст. «вся Україна вкрилася мережею Покровських соборів і церков і кожна мала свою храмову козацьку ікону Покрови».

Водночас, світоглядну релігійність козацтва необхідно обґрунтовувати не лише воєвничістю часу, а й тим, що основою козацької релігійної віри є жіноче начало. Д. Чижевський зазначає: «... українська релігійність — жіноча, релігійність колективної біологічної теплоти, яка переживається як теплота містична. Така релігійність відмовляється від чоловічого, активного духовного шляху. Це не стільки релігія Христа, скільки релігія Богородиці, релігія матері-землі».

Основа жіночого начала, що виявляється через надання переваги почуттям, простежується в мистецтві та фольклорі козацької доби. Усна народна творчість, лірика поезія, народна пісня та різні види образотворчості, як важливі форми духовної культури XVII–XVIII ст., були невід'ємною складовою українського побуту, пов'язаними з найважливішими культурними здобутками українців барокової епохи. Жінка, майже щоденно діючи у сфері мистецтва, долучалася до творення побутової культури. У своїй художній творчості українська жінка уособлювала надзвичайну красу рідної землі, віддзеркалювала віковий досвід свого народу, наповнений споконвічним естетичним змістом. Через відчуття краси у своїй чутливій душі жінка передавала його в розписах, вишивці, гаптуванні, піснях. Зокрема, існує надзвичайно багатий пласт козацьких пісень.

Деякі означення, що збереглися в українських піснях, указують на повноцінність світоглядного сприйняття і розвиненість жіночого начала. Це, наприклад, «сімейність» козаків, яка гармонійно співвідноситься з любов'ю до Батьківщини, відсутністю страху смерті, товариськістю, воєвничістю, хоробрістю, стійкістю в боротьбі з ворогом, які не межують з агресивністю і жорстокістю. Усе це свідчить про фіксацію архетипу матері в українських піснях, пронизаних емоційністю, відчуттям любові, добра та краси, що є показовим для етнонаціональної свідомості та культури українського народу. У козацькі часи майже в кожній хаті співали, малювали й вишивали, і відбувалося це на гендерно-психологічній основі, яку створювала жінка, матір у сім'ї, на засадах естетизованого українського побуту, з розкриттям художніх обдарувань української жінки та дотриманням споконвічних етнокультурних традицій, з одночасним накладанням мистецьких тенденцій барокової доби.

Отже, є очевидним, що в духовній культурі українського козацтва репрезентуються різні виміри буття українців, зокрема позначаються соборні засади козацького братства, основи православія. Але головним чинником її формування є життєвий досвід існування етносу, що ґрунтується на жіночому гендерному началі. Звичай заборони появи жінок на Січі та популяризація безшлюбності серед заporожців не усували жінки від творення культурних цінностей, впливу на формування духовної культури українського козацтва. Жінки щодня творили її своєю працею, пісню, любов'ю, віддаючи свої сили, творчий потенціал, знання й уміння. Жіноче начало розвивало такі ознаки духовної краси української культури як доброту, милосердя, шедрість, вірність, працелюбність, дотепність, веселість, співучість, що є найбільш цінностями життя.

Соціально-побутовий вимір життя львівських ремісників в XVI ст. (на прикладі кравецьких родин)

Паславська Наталія

Львівський національний університет імені Івана Франка natalia_huzd@ukr.net

Персоніфікація минулого є одним із актуальних напрямів сучасних історіографічних студій, що має на меті вивчення як окремих постатей, так і певних груп осіб на основі характерної для їхнього загалу ознаки (професійної, релігійної, родинної). Новим міждисциплінарним методом, який, однак, не має власного усталеного дисциплінарного інструментарію, але здобув популярність в наукових дослідженнях, є просопографія. Просопографічні студії дають змогу пізнати соціально-психологічний портрет особи (групи осіб), дослідити її духовний світ та буденне життя.

В історіографічному руслі зацікавлення життям та побутом львівських міщанських родин виявляли польські та українські історики, починаючи з кінця XIX — початку XX ст.: В. Лозинський, І. Крип'якевич, Я. Пtasьнік, Л. Харевічова. Проблематика знаходить втілення і в роботах сучасних істориків, зокрема М. Капраля, І. Замостянки, Я. Кочеркевич, О. Зайця, Б. Петришак.

Однак незваною залишається повсякденність ремісничого середовища Львова. Міщани-ремісники становили значну частину населення міста. Вони не належали до кола патриціату чи інтелектуальної еліти, здебільшого не займали керівних посад, а представляли, насамперед, людей фізичної праці, без яких образ середньовічного / ранньомодерного міста був би неповним.

Метою дослідження є створення просопографічного портрета кравецького середовища української громади Львова, враховуючи такі ознаки, як національна приналежність, професійна діяльність, родинне оточення та повсякденне життя. Нами вперше подається огляд окремої проблеми, що визначає новизну дослідження.

Підставою джерельної бази дослідження стали збережені з XVI ст. книги запису індуктів і протоколів уряду Ради міста Львова (расцькі книги), що містять різноманітні заяви, скарги, декрети, які розглядає та вирішував уряд райців. Акти дають уявлення про різні аспекти життєдіяльності міського середовища: майновий стан, професійну діяльність, суспільні та релігійні відносини, конфлікти, а також — родинне життя.

Кравці належали до найдавніших ремісничих професій міста. Вони відносились до середньої групи суспільної ієрархії львівського міщанства. Лише деяким кравцям вдалося посісти керівні посади в місті. Кількість кравців-русинів, які мешкали в місті в XVI ст., не перевищувала 5%, тоді як близько 95% були католиками (переважно поляки та німці). Загалом кількість кравців у Львові залежала, передусім, від загальної кількості населення міста, оскільки кравецьке ремесло спрямовувалося на задоволення потреб людей в одязі. Попит на товар зростає також через потреби війська та модні тенденції.

Просопографічний портрет кравецького середовища української громади Львова в XVI ст. демонструє спільні риси та пріоритети їхнього життя та буття цілої української спільноти: кожен з них належав до одного ремісничого фаху, втім професіона займають дуже часто відсувалася на другий план, поступаючи популярному міщанському заняттю — торгівлі; вони будують, купують, продають будинки та земельні ділянки, намагаючись посісти або втримати нерухомість в місті; нерідко стають кредиторами, демонструючи свої фінансові можливості та підприємницькі амбіції; або навпаки — втрачають усе через борги; тримаються спільно, коли справа стосується національних чи релігійних інтересів.

Статус жінки в суспільстві насамперед ототожнювався із подружними та материнськими обов'язками, вихованням дітей, опорою чоловіка. Через шлюби встановлювалися родинні зв'язки з представниками як свого фаху, так й інших ремесел. Кравецьке середовище не було закритим від міського суспільства і в процесі своєї діяльності (особливо ремісничо-торговельної) активно взаємодіяло з представниками

інших націй – поляками, євреями, вірменами. Однак робота не ототожнювалася із приватним життям, де кравці міцно трималися своєї громади та релігії. Кравці та їхні родини творили загальний образ цілої міщанської спільноти. Вони були звичайними представниками своєї національної громади на тлі історичної епохи.

Морехідні класи міста Бердяньська (у другій половині XIX – початку XX ст.)

Рак Юлана; Казаков Геннадій
Бердянський державний педагогічний університет; Запорізький національний університет uilana.rak@mail.ru

Друга половина XIX ст. характеризується активізацією зовнішньої торгівлі Російської імперії, центром якої були портові міста півдня України. Унаслідок цього виникла потреба у підготовці різнопрофільних морських кадрів: офіцерів, матросів, суднобудівників, обслуговуючого персоналу для берегової служби тощо, без яких не могло існувати судноплавство у регіоні. Як наслідок, вивчення процесу підготовки майбутніх службовців сприятиме більш детальному розумінню процесу судноплавства на Півдні, у тому числі і в Азовському морі.

Метою статті є вивчення проблеми підготовки спеціалістів для морського флоту Південної України на матеріалах м. Бердяньська.

Актуальність теми обумовлена її обмеженням висвітленням в історіографії. Серед дослідників, які звертались до теми, можна виділити роботи О. Чорного, Є. Денісова та М. Тішакова.

Відповідно до даних, наведених у «Одеському віснику» за 1860 рік, 7 жовтня 1860 року Бердянське міське товариство купців та міщан постановило відкрити в Бердянську навігаційні класи для розвитку в імперії торгового флоту. Самі ж класи були відкриті лише у середині 1870-х рр. Їм було надано другий розряд і складались вони із підготовки на звання штурмана каботажного плавання та підготовки на звання штурмана дальнього плавання чи каботажного шкіпера.

Для класів були обрані чотири попечителі: Петро Шмідт, агенти Р.О.П.І.Т. Олександров та Петрич і шкіпер Джукас. Відкривалися класи за рахунок міських та урядових коштів, загальна сума яких становила 2000 руб.

Варто зазначити, що класам не було надано окремого приміщення. Вони розташовувались у найманій квартирі, за яку сплачувалось 700 руб. на рік. У винайманих приміщеннях розташовувались учбові аудиторії класів, бібліотека, кімнати для учнів, учительська, майстерні та дві кімнати для одягу.

Навчальний процес розпочинався в листопаді і закінчувався в березні. Заняття проводились кожного дня крім неділі, з восьмої до третьої години дня.

Викладали в морехідних класах такі предмети: арифметику, Закон Божий, російську мову, алгебру, геометрію, тригонометрію, географію, навігацію, лоцію, морську практику, такежану роботу, медицину, астрономію, механіку, міжнародні сигнали, законодавство та іноземну мову (італійську).

Навчальним процесом керував капітан В. Ключев, який також викладав плоску і сферичну тригонометрію, навігацію, астрономію, морську практику та лоцію. Інші викладачі також були відомими людьми портового міста. Інспектор міського училища І. Дяченко викладав арифметику, геометрію, алгебру, географію і російську граматику, технік Н. Пінський – пароплавну механіку, штурман далекого плавання І. Прохоров – морську практику, лоцію та такежану роботу, священик І. Диковський – Закон Божий. Безкоштовно працювали викладач медицини В. Самсонов та викладач законодавства, старший корабельний наглядач М. Пінський.

У морехідних класах навчались переважно діти міщан, хоча серед вихованців були й іноземці. За соціальною приналежністю серед учнів домінували міщани, дворяни та діти чиновників.

При класах була відкрита бібліотека, яка вмішувала підручники, книги для читання, таблиці, атласи і карти, морські інструменти тощо. Всього разом у бібліотеці нараховувалось більше п'ятисот одиниць зібрань. Бібліотечний фонд комплектувався за рахунок пожертв колишніх випускників та меценатів.

Під час навчання майбутні мореплавці проходили практику в парусних і пароплавних компаніях. По завершенню навчання учні складали іспити в присутності відомих та поважних людей міста.

У 1902 р. на базі класів було відкрито морехідну школу.

Таким чином, відкриття морехідних класів у містах Півдня України, у тому числі в Бердянську, було обумовлене з одного боку посиленням ролі Азовського моря в економічному житті, з іншого – недостатнім забезпеченням морськими службовцями в регіоні. Морехідні класи в місті Бердянськ були відкриті у середині 1870-х рр. та готували штурманів каботажного та далекого плавання та каботажних шкіперів. Головний акцент у роботі морехідних класів був спрямований на посилене вивчення спеціалізованих, точних дисциплін. Це підтверджує рівень підготовки морських спеціалістів, які після навчання працювали у пароплавних компаніях, та навчанням у стінах морехідних класів іноземців. Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що Бердянські морехідні класи здійснювали підготовку кваліфікованих морських працівників, які навчалися згодом у вищих морських навчальних закладах.

Problem der Entstehung von Frau des Fürstens Roman Mstislawitsch Anna Rudnik Denis

Luhansk Taras Shevchenko National University denisrudnik@ukr.net

Viele ukrainische Historikern forschen die Roll von bojarische Macht in Galizien-Wolhynien Fürstentum. Die Hauptmotive diesen Forschungen sind die Verhältnisse zwischen Fürsten und Bojaren wegen der Regierungszeiten von Fürsten Roman Mstislawitsch und Danylo Romanowitsch. Seine schweren Verhältnisse mit dem Adel haben viele Grunde Gehabt. Und wir machen den Versuch um die anderen Verhältnisse - die Sympathie der wolynischen Bojaren zum fürstlichen Macht zu zeigen.

Die wahrscheinliche bojarische Abstammung der zweiten Frau des Fürstens Anna ist der Grund der Gunst der wolhynischen Aristokratie zu Roman. Nach der Meinung von L. Wojtowitsch, Frage der zweiten Ehe des Fürstens ist, die schwerste, die wird von einige Historikern untergesucht (L. Wojtowitsch, N. Kotjar, A. Majorow, I. Kusitsch-Beresowskij, M. Hruschewskij, N. Polonska-Wasylenko, N. Puschkarjowa usw.).

Die Streitfrage ist die Ursache viele Ansichten über das Problem. Es gibt die Theorie über verwandtschaftliche Verhältnisse mit der wolynischen Bojaren oder mit dem kleinen Fürsten, "wegen hat sie sich heimisch zwischen Bojaren gefühlt, und sie hat die Leute, die für sie und ihre Söhne treue sind". N. Kotjar spricht über Schweigen der Chroniken über Stammbaum von Fürsterin als die Person, die die fürstliche Herkunft nicht hat. Aber die anderen Historikern beistimmen dieser Theorie nicht. Sie sagen, dass es plausibel nicht ist, dass die Frau mit solchen Verwandtschaftsverhältnis nur aus der bojarischen Familie kam.

Die nächste ist "katholische Theorie". Mikhailo Hruschewskij nennt sie die katholische Prinzessin. Es ist in ihrer Einwirkung auf ihren Sohn Danylo gezeigt, um Krone zu bekommen. Und L. Wojtowitsch enthüllt sich die genannte Theorie. Er sagt dass, die ferne Familienbeziehungen nicht ausreichen würde, im ungarnischen König nahm die Romans Witwe mit Kinder "wie lieber Sohn" ab, trotz der ständigen Forderungen der Ungarn in Galizien. Wegen des System der internationalen Beziehungen, wenn die galizische Dynastie beendet wird, die Arpaden werden die gesetzlichen Erbe. So Anna konnte nur auf die Hilfe von Endre II. hoffen, aber wenn er ihr naher Verwandter. Sie könnte die Tochter des

- Минкина Екатерина.** Фолклендський вопрос в британо-американских отношениях 1982 г. 110
- Павленко Світлана.** Матеріально-фінансове забезпечення російських консулів у Японії у період стабілізації міждержавних відносин (1905–1917 рр.) 111
- Тетерев Иван.** Становлення федерации в Австралии 112
- Штогрин Иван.** Репрезентация інтересів Української Народної Республіки при Святому Престолі в період лютий – липень 1919 р.: політико-дипломатичний аспект 113
- ІСТОРІЯ УКРАЇНИ (З ДАВНІХ ЧАСІВ ДО ПОЧ. ХХ СТ.)**
- Безуглий Олександр.** «Кодекс піратів» та закони запорізьких козаків XVII ст. Компаративний погляд 116
- Бліндер Степан.** Освітня колонія *versus* університет: характер кадрової взаємодії Замойської академії із Олицьким колегіумом (середина XVII ст.) 117
- Гуменяк Андрій.** Шкільництво домініканського ордену в Галичині в освітній політиці уряду Австро-Угорської монархії 118
- Коробчук Анна.** Продолжительность рабочего дня и заработная плата как физиологический фактор «народного бунта» в Российской империи кон. XIX – нач. XX века (по статистическим данным Харьковской и Киевской губерний) 119
- Куцик Руслан.** Класифікація нормативно-правової бази інформаційної політики Російської імперії щодо українських губерній Південно-Західного краю у 1914–1917 рр. 120
- Ластовець Наталія.** Повсякденність представників українських дипломатичних місій початку XX століття 121
- Мороз Анна, Текоєва Світлана.** Роль жінки в культурній історії козацької доби 122
- Паславська Наталія.** Соціально-побутовий вимір життя львівських ремісників у XVI ст. (на прикладі кравецьких родин) 125
- Рак Юлана, Казаков Геннадій.** Морехідні класи міста Бердянська (у другій половині XIX – початку XX ст.) 126
- Rudnik Denis.** Problem der Entstehung von Frau des Fürstens Roman Mstislawitsch Anna 127
- Сапронов Андрій.** До проблеми розгляду феномену злочинності (на прикладі Гетьманщини XVIII ст.) 128

- Сухомлин Олександр.** Повсякденні взаємини населення Війська Запорозького Низового з російськими військовими доби Нової Січі: проблеми та перспективи дослідження 129
- НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ**
- Гуцал Денис.** Особливості агітаційно-інформаційної діяльності Директорії УНР серед сільського населення (на прикладі Летичівського, Літинського та Вінницького повітів у серпні-жовтні 1919 р.) 132
- Коваленко Олег.** Відображення збройної боротьби ОУН-УПА в фольклорі та художній літературі (1940–1960 рр.) 133
- Купчик Олег.** Історичні місця «радянської дипломатії» 1919–1923 рр. в Україні 134
- Купчик Яна.** Діяльність Київської міської думи у сфері охорони пам'яток історії, культури та архітектури (1917–1919 рр.) 135
- Леонович Юлія.** Сім'я як осередок радянського суспільства: політика регулювання сімейно-шлюбних відносин (1920–1930 рр.) 136
- Матулін Богдан.** Видовище як чинник розвитку українського спорту в Галичині (кінець XIX століття – 1939 рік) 137
- Немченко Віктор.** Розкол у середовищі селянства як передумова більшовицької «радянзації» українського села в роки політики «воєнного комунізму» (на матеріалах Харківської губернії) 138
- Новак Олександр.** Становлення та розвиток професійного середовища пам'яткоохоронців Радянської України (1920-ті – 1930-ті роки) 139
- Прийдун Степан.** Становлення та розвиток політико-дипломатичних відносин України та НАТО: 1992–1994 рр. 141
- ІСТОРІЯ ХАРКОВА: ФОРМУВАННЯ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ**
- Боженко Анастасія.** «Там обыватели боятся трамвая, конки как огня»: вплив міського транспорту на повсякденний простір харків'ян на початку XX ст. 144
- Варавина Валерия.** Украинский архитектурный модерн в г. Харьков 145
- Дудка Андрій.** Творчий шлях архітектора О. В. Лінецького (1884–1953 рр.) 146
- Зайцев Сергій.** «Новий цирк» як явище колективного дозвілля в соціокультурному просторі Харкова в 1950–1980-х роках 147

Наукове видання

Каразінські читання

(історичні науки)

Тези доповідей 69-ї міжнародної наукової конференції

Українською, російською, англійською мовами

Редактор : Єремєєв П. В.

Укладачі: А. Походнякова, С. Жидков

Комп'ютерне верстання М. В. Гречишкіна

Оригінал-макет: М. В. Гречишкіна

Тексти подаються в авторській редакції

Автори несуть повну відповідальність за підбір, точність

та достовірність наведених фактів, економіко-статистичних даних та інших відомостей

Затверджено до друку 28.03.2016.

Папір офсетний. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 17,5. Обл.-вид. арк. 20,4

Тираж 300 прим.

61022, Харків, майдан Свободи, 4.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна